

CZAUN ORSOLYA

czaunorsi@gmail.com
hallgató (KRE BTK)

A városkutatás különböző aspektusai

Various aspects of urban research

HÖRCHER FERENC – TÓTH KÁLMÁN (szerk.): A város mediális lenyomatai. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2024.

DOI 10.14232/belv.2025.3.7
<https://doi.org/10.14232/belv.2025.3.7>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Czaun Orsolya (2025): A városkutatás különböző aspektusai. Recenzió. Belvedere Meridionale vol. 37. no. 3. pp 111-116.

ISSN 1419-0222 (print)
ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)
(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)
www.belvedere-meridionale.hu

Hörcher Ferenc és Tóth Kálmán szerkesztésében jelent meg A város mediális lenyomatai című tanulmánykötet, amely a 2022. október 27–28-án tartott, A város megjelenítésének mediális változatai – Humán tudományok, építészet, kommunikációelmélet című konferencia előadásain alapul. A konferenciát az NKE Eötvös József Kutatóközpont Politika- és Államelméleti Kutatóintézete szervezte, amely évek óta folytat kutatásokat a városelmélet és a városi terek tudományos megközelítése terén. A kötet sokszínűsége és tematikai gazdagsága már a szerkesztők előszavában is kirajzolódik: a városkutatás politikai, történeti, filozófiai, irodalmi és építészeti olvasatai egyaránt helyet kapnak benne, így átfogó betekintést nyújtanak a város mint humán és társadalmi tér komplex értelmezéseibe.

A tanulmánykötet több tematikus szekcióra tagolódik, köztük történeti, irodalmi, filozófiai és szociológiai fejezetekkel. A kötet első szekciója Gálffy László *Vízparti terek átalakulásának néhány jellegzetessége a középkori városokban francia, német és magyar példák alapján* című

tanulmányával nyit. Azt az igen fontos témakört járja körül, hogy milyen szerepet töltött be a folyó egy város fejlődésében. A szerző kifejti, hogyan vált a 12. századtól a város egyre fontosabb részévé a vízpart, valamint hogyan formálta egységgé a védelmet. Kitér arra is, mekkora jelentőséggel bírt egy város urbanizációjában a híd, ami nem csak a közlekedésben játszott fontos szerepet, de a kereskedelemben is. Fontos pontja a tanulmánynak a vízpartok gazdaságra és az egyházi intézményekre gyakorolt hatásának bemutatása.

A történeti szekciót G. Etényi Nóra *Veduták, államelmélet és hosszú távú emlékezet Buda 1686-os ábrázolásain* című írása folytatja, amely jól érzékelteti a kor oszmánellenes propagandáját. Kiemeli, hogy a korszakban miként juttatták el a különböző rölpapok az információt az olvasni tudó és az analfabéta közösségek számára is. Körültekintően magyarázza el a veduta műfajának lényegét és annak alkalmazását Buda 1686-os ostromának propagandisztikus bemutatásában. A tanulmány nem csak a városábrázolásokkal foglalkozik, de a témakört politikai, hadtörténeti és emlékeztörténeti szempontból is körbe járja.

Budapest és városrészei kiemelt szerepet kapnak a tanulmánykötetben, hiszen több szerző is a főváros történetét, társadalmi folyamatait vagy kulturális reprezentációit vizsgálja. Már a harmadik tanulmányban megjelenik Budapest: Ábrahám Barna elemzi a szlovák és román közösségek helyzetét a nagyobb városokban, de főképp Budapesten belül. *A magyar nemzetállam városai idegen szemmel – a dualizmus kori szlovák és román elitok nézőpontjai* című munkájában kitér a két nemzetiség élethelyzetére és megítélésére a 19. század folyamán. Remekül bemutatja a szlovák és román városképet, valamint azt, hogy a két nemzetiség milyen nehézségekkel küzdött Budapesten. Jól kivehető a nemzetiségek bonyolult és ambivalens viszonya a dualizmus kori magyar városokkal, különös tekintettel a közösségek beilleszkedési nehézségeire. Kitér a szlovák irodalom paradoxonára, a szlovák nemzet alapjait képző falura, valamint Bukarest megítélésére is. A Budapestet vizsgáló munkák között külön figyelmet érdemel Kalmár Miklós *A pusztulás traumája, az újjáépítés reménye* című munkája. A szerző Budapest II. világháború utáni városrendezését és újjáépítését vizsgálja, kiemelve a város jelentős károsodását és az újjáépítési megközelítések fejlődését. Lényeges pontja a munkának, hogy a fent említett témakört politikai és társadalmi kontextusban is értelmezi, és az, hogy bemutatja, a városfejlesztés miként fonódott össze a politikai ideológiáival. Rávilágít, hogyan változtak a tervek a gazdasági realitások és a politikai prioritások függvényében. A kutatása célja továbbá, hogy elemezze a városfejlesztés szerepét az új politikai rendszer legitimálásában és a „szocialista főváros” kialakításában.

Az irodalmi szekcióban is található olyan tanulmány, amely említést tesz Budapestről, pontosabban annak egyik részéről, Óbudáról is. Hörcher Ferenc által készített *Halász Gábor Óbuda-képe 1935-ből: városi táj és közösségi emlékezet* című munka végig vezeti az olvasót, miképpen mutatja be írásán keresztül Halász Gábor Óbudát és annak történetét. A remek elemzés nem csak kiegészítés gyanánt segítheti az olvasót az irodalmi munka értelmezésében, de bővíti azt olyan információkkal és eseményekkel is, melyeket Halász Gábor már nem papírra vetni, de kötődnek Óbuda történelméhez. Emellett kitér arra is, hogy a kortárs írók hogyan vélekedtek Halász Gáborról, valamint külön foglalkozik az óbudai zsidóság történetének lezárulásával. A következő két tanulmány már eltérő megközelítésből közelít Budapesthez. Mester Béla tanulmánya a kulturális emlékezet kulcsfogalmainak elméleti értelmezését vizsgálja vizuális elemzések segítségével. Az *Agora vagy közpark? A 19. századi Budapest urbanisztikai dilemmája* című tanulmány rávilágít az olyan kulcsfogalmak, mint az „emléknyom” magyarrá fordításának fontosságára, hogy a magyar

olvasók számára megkönnyítse a megértést. Emellett egy új megközelítést is kínál azáltal, hogy a városi terek vizuális reprezentációját elemzi történelmi kontextusban a kulturális emlékezetben belül. A tanulmány elmélyül a városi környezetek kulturális emlékezetben betöltött szerepében, és a nyilvános filozófia kialakulását történelmi kontextusban vizsgálja. A kötet utolsó tanulmánya amely Budapesttel foglalkozik Horváth Csabától származik, aki az „*Ez a város egy távoli bolygó.*” *A nyolcvanas évek magyar undergroundjának Budapest-képe* című munkáján keresztül tárja fel az olvasó számára az 1980-as évek magyar underground zenei kultúrájának Budapest-képét. A szerző célja nem a korszak Budapestjének realiztikus ábrázolása, hanem annak vizsgálata, hogy a dalszövegek hogyan jelenítik meg a várost fikcionális térként, és miként illeszkednek a modern és posztmodern városábrázolási hagyományba. A tanulmány kiemeli, hogy a város mint kulturális konstrukció mindig is szimbolikus jelentőséggel bírt. A tanulmány hangsúlyozza a város szerepének kettősségét: egyrészt valós földrajzi hely, másrészt kulturális tér, amely az alternatív zeneiségben a szociális és politikai elnyomás elleni tiltakozás szimbólumává válik.

Más nagyobb magyar városok is helyet kapnak a kötetben, ilyen például Pozsony, melyet Jókai Mór írásain keresztül kíván bemutatni Vesztróczy Zsolt. *A sokarcú város: Pozsony képe Jókai Mór munkáiban* című tanulmányban ismerteti miként hatott Pozsony városa Jókai Móra és regényeire egyaránt. Részletesen kifejti, hogyan jelent meg a város Jókai regényeiben, valamint a település életében milyen történelmi eseményeket tartott kiemelendőnek az író. A tanulmány korszakokra és témákra tagolódik, ami segíti a mélyebb megértést. Debrecen is megjelenik a könyvben Kúspér Judit munkáján keresztül. *A városok identitása – Imaginárius terek mint az önazonosság kódjai* Szabó Magda regényeiben a szerző Szabó Magda *Régimódi történet* című regényében a narratív identitást, az emlékezet és a városi terek közötti bonyolult kölcsönhatást vizsgálja. Leírja, miként formálódnak a regény cselekménye folyamán a női szereplők identitásai és lehetőségei Debrecen fizikai tereiben. Emellett arra is kitér, hogy a vallási meggyőződések, különösen a kálvinizmus, hogyan befolyásolják a nemi szerepeket és a társadalmi elvárásokat a 20. század eleji Debrecenben. Kiemeli azt is, hogy a családról szóló történetek feltárása miként képes lehetővé tenni az önmegértést és az identitás kialakulását.

A tanulmánykötet nem korlátozódik Magyarországra vagy Budapestre: több európai nagyváros is megjelenik egyes írásokban, köztük Párizs, Berlin vagy éppen Velence. Párizs város-történeti szempontból megkerülhetetlen, hiszen a történelem során gyakran szolgált modellként más városok számára, így a tanulmánykötetben is helyet kapott Bartha-Kovács Katalin tanulmánya. Pillanatképek a 18. század végi Párizsról: Louis Sébastien Mercier *Tableau de Paris* című írásának elemzése című munkája Louis Sébastien Mercier 1781 és 1788 között megjelent *Tableau de Paris* (Párizs képe) című művét elemzi, mely a forradalom előtti Párizs irodalmi és esztétikai megjelenítését kívánja bemutatni. A munkában a szerző kitér a mű különböző aspektusaira, valamint az író által kiemelt részek fontosságára is. Berlin Szijártó Zsolt tanulmányán keresztül kerül a kötet fókuszába. A *Nagyváros és migráció önéletrajzi filmekben elbeszélve – Berlin a berlini magyar filmek nézőpontjából*, az 1970-es évek végi és az 1980-as évek elejei Nyugat-Berlinbe emigrált magyar filmek tapasztalatait vizsgálja. Három dokumentumfilmre összpontosít, amelyek a migrációt és a városi életet különböző generációs nézőpontokból mutatják be. A tanulmány azt elemzi, hogy a filmkészítők hogyan használták munkáikat arra, hogy feldolgozzák migráns tapasztalataikat, és hogyan alkottak narratívákat a diaszpóra életéről. A kutatás a filmkészítőkkel készített interjúkra, valamint vizuális és szöveges dokumentumok

elemzésére támaszkodik, hogy rekonstruálja a kor kulturális színterét, ezzel tovább színesítve a tanulmány szerkezetét. A kötet európai kitekintését tovább árnyalja Balga Nóra tanulmánya, *Olasz városok metaforikus képe a 20. századi magyar irodalomban: Velence*, amelyben értelmezi, hogy hogyan jelenik meg Velence képe a 20. század eleji magyar irodalomban, és miért ezek az aspektusok kerülnek előtérbe az elbeszélésekben. Említésre kerül a város misztikussága, fejlődésének folyamata és vonzerejének forrása is. Végigveszi a szerző, milyen metaforikus jelentéseket társítottak a magyar írók Velence városához. Kiemelt figyelmet szentel a pszichogeográfiának, mely fogalmat értelmezi és rávetíti Velence helyzetére. A városelméleti megközelítést képviseli Kovács Gábor tanulmánya, *A gép és a kert – A metropolisz és a regionális város Lewis Mumford gondolatvilágában*, városelméleti megközelítést alkalmaz, és Lewis Mumford modernitásról, városfejlődésről és ökológiai kérdésekről alkotott nézeteit elemzi. A tanulmány feltárja Mumford nézeteit az első világháború utáni amerikai civilizációról, kiemelve annak szerkezetével és mindennapi életével kapcsolatos kritikákat. Emellett reflektál Mumford 1920-as évekbeli írásaira, amelyekben a progresszizmus összeomlását és a modern civilizáció válságát kérdőjelezi meg. Tárgyalja Mumford városfejlesztéssel kapcsolatos ökológiai szemléletét is.

A kötet több szempontból is foglalkozik a 19. századi irodalom egyik meghatározó alakjával, a *flâneur*-rel. Két tanulmány – Tüskés Anna és Horváth Péter munkái – különböző szerzők szemszögéből értelmezi ezt a modern nagyvárosi szereplőt és annak kulturális jelentőségét. Horváth Péter *A flâneur Párizs passzázsain: Walter Benjamin elemzése az árukapitalizmus korának modern városélményéről* című munkájában nagyobb hangsúlyt kap a *flâneur*, és annak a tömeggel való kapcsolata. Kiemeli az esztétikai élmény pszichológiai alapjait és szembeállítja azt a tömeggel való azonosulás folyamatával. Fontos pontja a munkának, hogy a *flâneur* nem csak megfigyelő, de részt is vesz a tömegben. Tüskés Anna – mint az irodalmi szekció részeként - *Balázs Ákos a budapesti és tiszapócsi (polgári) flâneur Rab Gusztáv Utazás az ismeretlenbe* című regényében részletesen elemzi magát a regényt, és annak főszereplőjét Balázs Ákost. Bemutatja Rab Gusztáv hiteles korrajzát, amely a kitelepítettek sorsával is foglalkozik. Kitér a mű külföldi fogadtatására, és arra is, miként egyszerűsítették és rövidítették le a munkát a különböző fordításokban.

A kötet további szekciói újabb és újabb nézőpontokkal gazdagítják a város értelmezési lehetőségeit. Olyan tanulmányok is megtalálhatóak mint például Tóth Kálmán nevéhez köthető Kis János, kevésbé ismert, de annál jelentőségteljesebb író munkájának az elemzése, amelyet *A város mint a csizsoltág színtere Kis János szuperintendens Emlékezései életéből* című tanulmányában tesz meg. Kis János a 19. században élt és alkotott, –és mint az a tanulmányból is kiderült–, remekül tudta bemutatni a városi és a vidéki lét közötti különbségeket. A szerző végigveszi Kis János életének fontosabb eseményeit, melyeket Emlékezései életéből című írásában is megörökített. Ez a munka remek képet ad a korszak városairól, és tiszteleg Kis János írói pályája előtt is. Az irodalmi szekcióban megtalálható Hörcher Eszter Éva *Zárt és nyitott terek Tóth Krisztina prózájában* című tanulmánya is. A szerző célja a térbeli reprezentációk és konstrukciók elemzése Tóth Krisztina prózai műveiben, különösen az Akvárium és A majom szeme című regényeiben. A kutatás azt vizsgálja, hogy Tóth hogyan használja az építészeti és szimbolikus fogalmakat az emlékezet, az identitás és a társadalmi dinamika témáinak városi környezetben történő feltárására. A tanulmány arra összpontosít, hogy a szerző hogyan ábrázolja a fizikai és mentális terek összekapcsolódását, és hogy ezek az ábrázolások hogyan tükröznék szélesebb társadalmi kérdéseket.

A könyv harmadik szegmense, – amely filozofikus diskurzusokat tartalmaz –, Óbis Hajnalka *Pusztuló városok és épülő város Augustinus De civitate Dei című művében* című tanulmánnyal indít. A munka fő célja Augustinus „Isten városa” koncepciójának vizsgálata, ahogy azt a *De civitate Dei* című alapvető művében bemutatta. A kutatás Augustinus válaszát elemzi Róma Kr. u. 410-es kifosztására és az ezt követően kidolgozott keresztény történelem- és társadalomértelmezést. A tanulmány feltárja, hogyan értelmezte újra Augustinus a római történelmet keresztény szemszögből, új perspektívát kínálva az időről, a civilizációról és az emberi lét céljáról. A munka végezetül rávilágít arra, hogy Augustinus műve hogyan biztosított a keresztényeknek teológiai kontextust a korabeli események megértéséhez. Ehhez a szekcióhoz köthető Smrcz Ádám *A fórum szerepének metamorfózisai – Camillo Sitte* című tanulmánya, amely azokat a várostervezési projekteket vizsgálja, amelyek célja az volt, hogy lehetőségeket és zökkenőmentes közlekedést biztosítsanak a városban vagy annak környékén letelepedő lakosok számára. Kiemeli, hogy az utcák északi végén lévő parkok létrehozásának célja a helyiek életminőségének javítása volt a friss levegő és a zöld környezet révén. Továbbá bemutatja Camillo Sitte osztrák építész és várostervezőt, aki bírálta az európai városokban uralkodóvá váló modern városszerkezeteket. A tanulmány kiemeli Sitte kritikáját a modern várostervezéssel szemben, és a városok egyedi identitásának megőrzése érdekében a hagyományos közterek megtartása mellett érvelt. Várostervezés és az ezzel kapcsolatos gondolatok más tanulmányban is helyet kapnak. Körmendy Imre *Gondolatok a városról Illyés Gyula írásaiban* című munkája az író városokról és városi életéről szóló írásait vizsgálja, emellett feltárja és kiemeli várostervezéssel, építészettel, valamint a városok és a természet kapcsolatával foglalkozó éles megfigyeléseit. Illyés Gyula munkáiban nagy hangsúlyt fektet a természet fontosságára, melyet Körmendy Imre is kifejt. A tanulmány rávilágít arra, hogy Illyés irodalmi szemlélete milyen értékes meglátásokkal szolgál a várostervezők és építészek számára, valamint azt sugallja, hogy a különböző nézőpontok figyelembevétele, –beleértve az írók és művészek nézőpontját is–, élhetőbb városi környezethez vezethet.

A terek és azok hatásaival három tanulmány is foglalkozik különböző aspektusokból. Moravánszky Ákos írásának célja a városi tér különböző dimenzióinak megértése és ábrázolása. *A város dimenziói* címmel ellátott munka három kategóriába sorolja a teret és nagy figyelmet fordít annak különböző vizsgálataira is. A szerző irodalmi és művészeti megközelítésekkel is él, ezzel még sokszínűbbé téve az elemzést. Az értekezés külön kiemeli a modern városi élet vizuális és akusztikai tapasztalatait, például a zajok, fények és építészeti formák szerepét a városlakók élményeiben. Összességében a tanulmány arra törekszik, hogy bemutassa, hogy a városi tér megélése és művészi ábrázolása jelentősen alakítja a város tervezését és a városról alkotott képet. Az irodalom és a művészet képes arra, hogy olyan aspektusokat is megragadjon, amelyeket a tervek vagy térképek nem tudnak ábrázolni. Szintén a terek hatásait vizsgálja Wettstein Domonkos által írt és a *Tájsebek – Pilinszky János evangéliumi esztétikája a városépítészeti perspektívájában*. A munka a 20. század traumáinak városi terekre gyakorolt hatását vizsgálja, különösen Pilinszky János evangéliumi esztétikájával összefüggésben. Párhuzamot von a történelmi események lenyomatai és az ember testén található sebhelyek között, melyet „tájsebek” -nek nevez. A tanulmány különösen Berlin és Budapest példáin keresztül mutatja be, hogyan kezelhetők ezek a történelmi sebek a városépítészeti és a közösségi emlékezet szempontjából. Az értekezés arra jut, hogy a városi tájak „sebeit” nem feltétlenül kell eltüntetni, hanem integrálni lehet őket a város jelenébe és jövőjébe, miközben új esztétikai perspektívák nyílnak meg az emlékezés és a térhasználat terén. Bodnár

László Tér és narratíva összefonódása Kieślowski sorozatának lakótelepén című elemzése már a tér fontosságát és befolyásoló tényezőjét emeli ki. Krzysztof Kieślowski „Tízparancsolat” című filmsorozatának lakótelepi környezetét vizsgálja, amely kulcsszerepet játszik a karakterek erkölcsi döntéseiben és azok következményeiben. A szerző bemutatja, hogy a sorozat lakótelepe nem csupán háttérként szolgál, hanem aktívan formálja a cselekményt és hozzájárul a karakterek életének traumáihoz. A tanulmány kulcspontra az, hogy Krzysztof Kieślowski „Tízparancsolat” című filmsorozatában a lakótelep nem csupán fizikai környezet, hanem a karakterek életére és erkölcsi döntéseire aktívan ható tényező.

A tanulmánykötet olyan fontos témákat is megszólaltat mint a városantropológia vagy a műemlékvédelem. Dobák Judit *Mintatelep – Városantropológiai felvételek* című tanulmánya a helyi sajtóban és tudományos fórumokon a munkavállalókra, különösen az acélmunkásokra összpontosító média-megjelenéseket vizsgálja. A munkájában Dobák Judit szemügyre vesz és megvizsgál olyan kiadványokat, mint a „Bányászati és Kohászati Lapok” és „A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye”, melyek cikkei nem csak technikai témaköröket, de a munkások életmódját és életkörülményeit is tárgyalják. Kiemelt példának a szerző a diósgyőri lakótelep jelentőségét hozza fel, melyet részletesen vizsgál. A vizsgált időszak tíz évet ölel fel, amikor jelentősen nőtt a műszaki érdeklődés a munkásszállások iránt. A műemlékvédelem minden város életében elengedhetetlen kérdéskör, melyre szegmens Enzt Géza *Város és műemlékvédelem – magyar példák* című munkája is felhívja a figyelmet. A magyarországi műemlékvédelmet és annak fejlődését mutatja be az 1950-es évektől az 1980-as évekig. Azért is lényeges erről a területről beszélni, mivel enélkül az épületek, szobrok és egyéb emlékek áldozatul eshetnek a modern kor terjeszkedésének és akár rombolásának is. A tanulmány kiemeli, hogy milyen átfogó erőfeszítések és kezdeményezések történtek a korszakban a műemlékvédelem fejlődésének érdekében. Enzt Géza több példát is felhoz, melyek kifejezetten sokat hozzatettek az épületek történetének elemzéséhez is. A szerző azzal a kérdéssel zárja tanulmányát, hogy miért akadt el ez a lendület az 1980-as években, és miért volt nehéz folytatni az 1989-es politikai változások után.

A kötet utolsó tanulmánya Maksa Gyula nevéhez köthető, aki *Yop City – Mediatizáltság és városi tér az Aya de Yopougon* című grafikus regénysorozatban című elemzésében arra törekszik rávilágítani, hogy milyen hatással van a sorozatra a városi tér és a mindennapi élet reprezentációja, valamint a globalizált médiakultúra. Az „Aya de Yopougon” egy modernizálódó afrikai városi életet ábrázol, amely szembe helyezkedik a nyugati világban elterjedt sztereotípiákkal, valamint bemutatja az ottani mindennapokat a médiakultúrával átszőtt városi térben. A sorozat szereplői saját problémáikat és társadalmi helyzetüket gyakran a populáris kultúra, például szappanoperák és televíziós műsorok kontextusában értelmezik. A városi tér, a modernizáció és a globalizáció ábrázolásával a grafikus regény hozzájárul az afrikai kultúra modern és posztmodern ábrázolásához a globális médiatérben.

A konferenciakötet sokszínűsége és kidolgozottsága figyelemre méltó. A tanulmányok különböző tudományterületekről érkeznek, de közös bennük a városi tér iránti érzékenység és az elemzések magas színvonala. A kötet egyszerre tudományos igényű és széles olvasóközönség számára is hozzáférhető: a témában jártas kutatók számára átfogó, inspiráló alpmű, az érdeklődők számára pedig izgalmas és sokrétű olvasmány. A város mediális lenyomatai című konferenciakötet remek alapot biztosít a kutatók számára a téma bővebb értelmezéséhez, valamint fogyaszthatósága miatt a témában érdeklődő olvasók számára is megfelelő élményt nyújt.